

Eliza Bujnowska

WSPÓŁPRACA POLSKI W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA Z PAŃSTWAMI NIENALEŻĄCYMI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Polska jako państwo w pełni świadome narastających globalnych zagrożeń środowiskowych stara się im przeciwstawić nie tylko poprzez aktywność na forum organizacji międzynarodowych, czy współpracę dwustronną z państwami Unii Europejskiej, ale również poprzez zacieśnianie kontaktów bilateralnych z państwami nienależącymi do tego ugrupowania.

Bardzo ważny element polskiej polityki ekologicznej stanowią kontakty ze wschodnimi państwami sąsiedzkimi, m.in. z Białorusią, jednakże pomimo bliskości terytorialnej obu państw, stopień zaawansowania dwustronnej współpracy należy określić jako średni. Dotychczasowe kontakty bilateralne między Polską a Białorusią były oparte na Porozumieniu między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Państwowym Komitetem Republiki Białoruś ds. Ekologii o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska¹. Umowa ta wygasła 20 maja 2002 roku. Trwają negocjacje dotyczące nowego porozumienia. Mimo braku formalnych podstaw, za zadowalającą należy uznać współpracę przygranicznych parków narodowych – Białowieskiego Parku Narodowego i jego białoruskiego odpowiednika.

Od 1994 roku trwają prace nad projektem Porozumienia między rządami obu państw w sprawie rekonstrukcji granicznego odcinka Kanału Augustowskiego stanowiącego połączenie europejskich dorzeczy Wisły i Niemna. Wspomniana droga wodna to unikatowy w skali kontynentu obszar przyrody chronionej o ogromnych możliwościach rozwoju turystyki krajoznawczej. Ponadto kanał przedstawia niezwykle wysoką wartość historyczną, gdyż stanowi

¹ Teksty umów dwustronnych dostępne są w formie niepublikowanej w Ministerstwie Środowiska.

dowód wysokiego zaawansowania XIX-wiecznego budownictwa hydrotechnicznego. Historyczne zespoły budowli i urządzeń w postaci mostów, jazów, śluz, zabudowań służb obsługi transportu zostały objęte w Polsce prawną ochroną poprzez wpisanie już w 1979 roku do rejestru zabytków. Odcinek kanału biegnący przez terytorium Polski wymaga w większości utrzymania w dotychczasowym stanie, natomiast po stronie białoruskiej niezbędna jest poprawa stanu technicznego trzech śluz: w Wołkuszkach, Dąbrówce i Niemnowie oraz generalna odbudowa jazów. Kanał na wschodnim odcinku jest ponadto zarośnięty i zamulony, w znacznym stopniu ograniczając żeglugę. Strona polska wyasygnowała na ten cel kwotę 11 435 000 PLN z części budżetu przeznaczonej na gospodarkę wodną.

Mimo regulacji prawnej w postaci Porozumienia między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Gospodarki Leśnej Republiki Białoruś o współpracy w dziedzinie leśnictwa, podpisanego 25 stycznia 1996 roku w Warszawie, wspólna działalność w tym obszarze nie jest praktycznie podejmowana. Za niezadowalającą należy również uznać współpracę między obu krajami w zakresie gospodarki wodnej na wodach granicznych Bugu i Świsłoczy. Porozumienie między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem ZSRR o gospodarce wodnej na wodach granicznych z 17 lipca 1964 roku nie obowiązuje ze względu na brak sukcesji².

Współpracę dwustronną naszego kraju z kolejnym z państw sąsiadujących, jakim jest Rosja reguluje Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska podpisana w Moskwie 25 sierpnia 1993 roku. Pomimo szerokiego zakresu tematycznego tego aktu obejmującego m.in. monitoring stanu środowiska, w tym kontrolę transgranicznego przemieszczania odpadów, ochronę rzadkich gatunków fauny i flory, tworzenie nowych obszarów ochrony przyrody, ocenę wpływu realizowanych przedsięwzięć inwestycyjnych na stan środowiska naturalnego, zapobieganie katastrofom ekologicznym, edukację ekologiczną społeczeństw oraz kooperację między funduszami ekologicznymi: polskim narodowym i rosyjskim federalnym, współpraca w ramach porozumienia praktycznie nie jest realizowana ze względu na problemy finansowe i administracyjne naszych partnerów.

² Wykorzystane informacje pochodzą z „Przeglądu realizacji przez Polskę konwencji międzynarodowych oraz umów i porozumień wielostronnych i dwustronnych w zakresie ochrony środowiska” dostępnego na stronie Ministerstwa Środowiska www.mos.gov.pl oraz materiałów udostępnionych przez Ministerstwo Środowiska.

Szersza współpraca realizowana jest w ramach Porozumienia między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej z 22 maja 1992 roku (w części dokumentu dotyczącej problematyki ochrony środowiska, Zalewu Wiślanego oraz monitoringu wód granicznych). Obie strony za priorytetowe uznały współdziałanie na rzecz skutecznej realizacji Międzynarodowego Programu „Zielone Płuca Polski”, ochrony zasobów biologicznych Zalewu Wiślanego oraz jego optymalnego wykorzystania dla celów rekreacyjnych, monitoringu wód granicznych oraz kontroli przemieszczania odpadów przemysłowych.

Za satysfakcjonującą należy uznać realizację Porozumienia między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy regionów Rzeczypospolitej Polskiej z Regionem Sankt-Petersburga Federacji Rosyjskiej z 2 października 1992 roku (w części dotyczącej ochrony środowiska). Największy nacisk położono na ochronę środowiska w regionie gdańskim i petersburskim (m.in. spalanie osadów ściekowych i monitoring wód ze statku w Sankt-Petersburgu). W Polsce przeprowadzono szkolenia dla strony rosyjskiej w zakresie zabezpieczania akwenów przed wyciekami przy przeładunku ropy naftowej.

Kolejnym obszarem współpracy polsko-rosyjskiej w zakresie ochrony środowiska naturalnego jest gospodarka wodna na wodach granicznych obejmujących w głównej mierze Zalew Wiślany. Wspólne działania obu stron w tej dziedzinie znajdują swoją podstawę prawną w dwóch aktach: Porozumieniu między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich o gospodarce wodnej na wodach granicznych z 17 lipca 1964 roku (w dużej mierze nierealizowanym z przyczyn braku ważności umowy na zasadach sukcesji) oraz częściowo we wspomnianym wcześniej Porozumieniu między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej z 22 maja 1992 roku, w ramach którego prowadzone są analizy stanu wód Zalewu Wiślanego/Kaliningradzkiego w kontekście zaleceń HELCOM, prawodawstwa obu państw oraz Dyrektywy Wodnej Unii Europejskiej. Prowadzone również były działania na rzecz ochrony ekosystemów w ramach projektu „Zintegrowane Zarządzanie Zlewnią Zalewu Wiślanego”, a obecnie trwa monitoring jakości wód Zalewu Wiślanego/Kaliningradzkiego oraz rzek granicznych w ramach projektu „Przywrócenie Transgranicznego Zarządzania Wodami Zalewu Wiślanego”. Oba projekty zostały sfinansowane ze środków Unii Europejskiej.

Kwestią sporną w stosunkach polsko-rosyjskich jest podejście do problematyki morskich wód granicznych na Morzu Bałtyckim (obejmujących obszar od morskiego brzegu Mierzei Wiślanej do punktu na Morzu Bałtyckim położonego w odległości 12 mil od brzegu). Strona rosyjska uważa, że kwestia ta powinna być uregulowana oddzielną umową, strona polska nie widzi takiej potrzeby i ten punkt chciałaby umieścić w nowej umowie międzynarodowej o współpracy na wodach granicznych. Upór Rosji w kwestii morskich wód granicznych stanął na przeszkodzie podpisaniu porozumienia.

W ramach obustronnej współpracy w zakresie ocen oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym Rosja powiadomiła nasz kraj w sierpniu 2003 roku o planowanym przedsięwzięciu Port Bałtycki. Strona polska domaga się przedstawienia szczegółowych informacji w zakresie składowania oraz utylizacji urobku, oddziaływania na gatunki fauny i flory chronione w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000, zanieczyszczeń w obszarze realizacji projektu oraz wpływu inwestycji na stan wód Zalewu Wiślanego. Przedstawicielom polskiego Ministerstwa Środowiska zależy również na rozpoczęciu negocjacji dwustronnej umowy o realizacji konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym.

Dotychczasowa współpraca z Rosją w zakresie leśnictwa ma raczej charakter formalny. Polski przedstawiciel z nominacji ministra środowiska należy do grona członków Międzynarodowej Rady Koordynacyjnej Procesu Ministerialnego Państw Europy i Azji Północnej w zakresie przestrzegania prawa leśnego i zarządzania gospodarką leśną (ENA FLEG). Polska regularnie uczestniczy w spotkaniach tej organizacji.

Wspólne działania Ministerstwa Środowiska RP i Ministerstwa Zasobów Naturalnych Federacji Rosyjskiej w zakresie geologii mają miejsce na forum organizacji INTEROCEANMETAL, w radzie której zasiadają przedstawiciele obu ministerstw. Najważniejszymi przedsięwzięciami w tej dziedzinie są prace poszukiwawcze konkretni polimetalicznych na dnie Oceanu Spokojnego oraz prace naukowo-badawcze prowadzone przez Państwowy Instytut Geologiczny z udziałem przedstawicieli Rosji. Mimo obustronnych chęci intensyfikacja obecnej współpracy jest utrudniona z powodu problemów natury finansowo-organizacyjnej naszych partnerów.

Ostatnim z sąsiadów Polski nienależących do Unii Europejskiej jest Ukraina. W sposób kompleksowy dwustronną współpracę reguluje Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska z 24 stycznia 1994 roku. W sposób szczegółowy poszczególne fragmenty dwustronnej działalności określają odrębne porozumienia.

Jedną z najważniejszych kwestii w stosunkach polsko-ukraińskich są wspólne działania na rzecz ochrony Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. W dniu 23 grudnia 1994 roku przedstawiciele rządów Polski, Ukrainy oraz Słowacji podpisali z darczyńcami Porozumienie w sprawie utworzenia Fundacji Ochrony Bioróżnorodności Karpat Wschodnich z siedzibą w Genewie, na mocy którego realizowany jest program małych grantów dla uczestników Funduszu. Na terytorium Polski utworzono przedstawicielstwo Fundacji Ochrony Bioróżnorodności Karpat Wschodnich. Pod patronatem UNESCO realizowany jest program „Man and Biosphere” („Człowiek i Biosfera”). Na mocy polsko-ukraińsko-słowackiego porozumienia z 1991 roku utworzono Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”, swym zasięgiem obejmujący bliskie tereny przygraniczne wspomnianych państw. Polska i Słowacja uzyskały certyfikaty UNESCO „MaB” w 1992 roku, zaś Ukraina w 1999 roku, tym samym cały obszar jako pierwszy w świecie uzyskał status Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery, co zostało potwierdzone certyfikatem 2 lutego 1999 roku.

Dużym stopniem intensywności charakteryzuje się współpraca obu stron w dziedzinie geologii. Do najważniejszych przedsięwzięć w tym zakresie zaliczyć należy m.in. międzynarodowy program „Bank danych geofizyczno-geologicznych Karpat dla potrzeb energetyki i ochrony środowiska”, tzw. projekt CARTA realizowany przez instytuty geologiczne oraz firmy poszukiwawcze z Polski, Czech, Słowacji i Ukrainy. Prowadzona jest również wieloletnia współpraca między Państwowym Instytutem Geologicznym a Instytutem Geologii i Geochemii Paliw Kopalnianych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy we Lwowie w zakresie budowy geologicznej oraz zmian ewolucyjnych polskiej i ukraińskiej części Karpat i ich przedgórze. Owoce zakrojonych na szeroką skalę prac nad rozpoznaniem utworów karbonu w polsko-ukraińskiej strefie przygranicznej jest zbiór map przedstawiających geologię, zasoby węgla oraz możliwości zagospodarowania tego obszaru. Na uwagę zasługuje również szeroko rozwinięta współpraca firm geologicznych, szczególnie z terenu województw graniczących z Ukrainą. Pomyślnie układa się również współpraca naukowo-badawcza polskich uczelni: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, UMCS w Lublinie oraz Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie z kijowskimi i lwowskimi placówkami naukowymi.

Za podstawę dwustronnej współpracy w zakresie gospodarki wodnej na wodach granicznych uznaje się Umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych podpisaną w Kijowie 10 października 1996 roku. Wody graniczne w głównej mierze stanowią rzeki San i Bug. Realizacja umowy

związana jest z koniecznością rekultywacji przez stronę ukraińską terenów po kopalniach siarki, jednakże niesie to za sobą pewne zagrożenia. Planowane jest m.in. wypełnienie wyrobiska kopalni Jaworów wodami granicznymi rzeki Szkło, co może spowodować znaczne obniżenie przepływów wody w rzece na terytorium naszego kraju, a to z kolei zakłóci stosunki wodne na obszarze przygranicznym. Kolejne niebezpieczeństwo to możliwość skażenia po stronie polskiej wód czwartorzędowych związkami siarki wymywanymi z powierzchni terenu, jak również siarkowodorem z niezabezpieczonych otworów wiertniczych położonych w odległości kilkudziesięciu metrów od granicy z Polską.

W zakresie leśnictwa dwustronne kontakty przybrały raczej charakter formalny. Przedstawiciele polskiego Ministerstwa Środowiska oraz Ministerstwa Gospodarki Leśnej Ukrainy podpisali dokument „Polsko-Ukraińską Deklarację o Współpracy w Dziedzinie Leśnictwa”. Obie strony zgodziły się co do konieczności zawarcia międzyresortowego porozumienia w tej sprawie.

Współpracę dwustronną między Rzeczpospolitą Polską a jej kolejnym partnerem, Republiką Mołdowy reguluje podpisane podczas wizyty prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego u naszych partnerów w październiku 2003 roku Porozumienie między ministrem środowiska Rzeczypospolitej Polskiej a ministerstwem Ekologii, Budownictwa i Rozwoju Terytorialnego Republiki Mołdowa o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska i gospodarowania zasobami naturalnymi.

Obustronne kontakty w dużej mierze polegają na przekazywaniu przez stronę polską naszym mołdawskim partnerom doświadczeń w zarządzaniu środowiskiem, i tak na przykład w marcu 2003 roku w czasie wizyty na zaproszenie Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej mołdawscy eksperci z tamtejszego ministerstwa uzyskali wiele informacji m.in. na temat Polityki Ekologicznej Państwa, polskich instytucji finansowych oraz wspieranych przez nie inwestycji o charakterze proekologicznym. W listopadzie tego samego roku podczas spotkania Okrągłego Stołu ministrów gospodarki państw Inicjatywy Środkowoeuropejskiej, pan Gheorghe Duca, minister Ekologii, Budownictwa i Rozwoju Terytorialnego Republiki Mołdowa został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej za jego wkład w rozwój dwustronnej współpracy w zakresie ochrony środowiska w okresie pełnienia przez niego funkcji ministerialnej.

Podczas wizyty w Polsce w marcu 2004 roku delegacja mołdawska otrzymała wszystkie niezbędne informacje na temat stanu prawnego oraz praktyki czystszej produkcji w Polsce. Polskie doświadczenia w tym zakresie stały się pomocne w realizacji mołdawskiego projektu „Czystsza produkcja w wybranych krajach WNP”.

Na prośbę naszych mołdawskich partnerów Polska udzieliła pomocy w organizacji międzynarodowej konferencji dotyczącej zapobiegania zagrożeniom środowiska oraz ich wpływu na społeczeństwo. Na prośbę polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych nasi eksperci przekazali swą wiedzę i doświadczenia z takich obszarów tematycznych, jak: prawodawstwo w zakresie ochrony środowiska, wykorzystanie instrumentów ekonomicznych dla działań proekologicznych, monitoring środowiska, ochrona powietrza, zasobów wodnych oraz obszarów przyrodniczych, gospodarka leśna, funkcjonowanie funduszy ekologicznych oraz zasady sporządzania koszyka finansowego z wykorzystaniem mechanizmu ekokonwersji. Wiedza ta została wykorzystana przez Republikę Mołdowy w procesie dostosowania tamtejszego prawodawstwa oraz instytucji do standardów Unii Europejskiej.

Do grona najważniejszych partnerów Polski spoza Unii Europejskiej należy niewątpliwie Norwegia. Współpracę z tym krajem zapoczątkowało podpisanie 13 lutego 1989 roku w Warszawie Porozumienia o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska między Ministerstwem Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Ministerstwem Środowiska Norwegii.

W latach 1989–1990 wzajemne kontakty miały charakter naukowo-techniczny. Od 1991 roku sytuacja uległa zmianie. Współpraca opierała się na pomocy rządu norweskiego dla Polski w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego. W 1991 roku powołano Polsko-Norweski Komitet Sterujący koordynujący wzajemne kontakty oraz nadzorujący pomoc finansową z polskich i norweskich środków na realizację ustalonych przedsięwzięć. Nadzór nad realizacją ustalonych projektów sprawowało Ministerstwo Środowiska, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, władze lokalne oraz zaangażowani w te projekty inwestorzy. W sumie w latach 1991–1998 zrealizowano 26 projektów o charakterze przedinwestycyjnym, badawczym oraz edukacyjnym na sumę ok. 5,2 mln USD, czyli ponad 21 mln PLN. Wraz z Danią, Szwecją i Finlandią Norwegia wspomogła trzy czwarte zadań realizowanych z dotacji zagranicznych.

W 2000 roku rząd Królestwa Norwegii w ramach ekokonwersji przeznaczył 27 mln USD, czyli 10% polskiego długu na realizację projektów proekologicznych, zaś w 2001 roku z inicjatywy Norwegii zainicjowano program wspierania rozszerzenia Unii Europejskiej oraz właściwego przygotowania krajów kandydujących do członkostwa w tym ugrupowaniu. Program został skierowany do władz lokalnych i regionalnych, organizacji pozarządowych, sektora biznesu, stowarzyszeń zawodowych, środowisk związanych ze światem nauki i kultury oraz całego społeczeństwa. Za jedną z priorytetowych dziedzin

realizowanych w ramach tego programu uznano ochronę środowiska, wspomagając tym samym Fundację EkoFundusz odpowiedzialną za zarządzanie środkami finansowymi pochodzącymi z ekokonwersji.

Od chwili rozszerzenia Unii Europejskiej, czyli 1 maja 2004 roku, Norwegia stworzyła specjalny mechanizm finansowy dla nowych członków ugrupowania. Polska otrzymała wsparcie finansowe inwestycji proekologicznych z dwóch nowych źródeł. Pierwsze z nich to środki w wysokości 120 mln EUR w ramach Porozumienia Europejskiego Obszaru Ekonomicznego (EEA Agreement) na sfinansowanie takich celów, jak: ochrona środowiska, promowanie idei zrównoważonego rozwoju, ochrona dziedzictwa kulturowego, system edukacyjny, zdrowie oraz opieka nad dziećmi. Drugie źródło wsparcia to tzw. Norweski Instrument Finansowy, w ramach którego nasz partner postanowił przeznaczyć sumę 120 mln EUR na konsolidację rynku oraz niwelowanie różnic społecznych i ekonomicznych w nowych krajach członkowskich Unii. Polska jako największy nowy kraj ugrupowania otrzyma ponad połowę tych środków w kwocie ponad 111 mln EUR rocznie. Połowa z otrzymanej sumy zostanie przeznaczona na inwestycje w ochronie środowiska. Koordynatorem Norweskiego Mechanizmu Finansowego w Polsce jest Ministerstwo Gospodarki.

Oprócz Ministerstwa Środowiska, innym polskim partnerem Norwegii w działaniach proekologicznych jest Krajowa Agencja Poszanowania Energii³, doradca polskiego rządu w kwestiach energooszczędności oraz skutecznej promocji w naszym kraju wykorzystania alternatywnych źródeł energii.

W latach 2001–2002 Norwegia wzięła udział w programie „Inicjatywa Wdrażania Najlepszych Europejskich Praktyk Zarządzania Energią w Przemśle” polegającym na wymianie informacji w dziedzinie racjonalizacji użytkowania energii w zakładach przemysłowych⁴.

W latach 2002–2005 Norwegia współuczestniczyła w programie SAVE II (Europejskiej Bazie Danych Efektywnych Energetycznie Urządzeń). Cel projektu stanowiła promocja energooszczędnych technologii, urządzeń biurowych, elektroniki użytkowej i sprzętu gospodarstwa domowego oraz pomoc klientom w podejmowaniu racjonalnych decyzji przy zakupie urządzeń poprzez stworzenie odpowiedniej bazy danych⁵.

³ Informacje nt. Krajowej Agencji Poszanowania Energii dostępne są na stronie www.kape.gov.pl

⁴ Informacje nt. udziału Norwegii w programach Krajowej Agencji Poszanowania Energii dostępne są na stronie www.kape.gov.pl

⁵ Dodatkowe informacje nt. przedstawionej bazy danych dostępne są na stronie www.energooszczedne.kape.gov.pl

W tym samym okresie z udziałem Norwegii realizowany był program „Bezpieczeństwo i niezawodność produktów, systemów i obiektów przemysłowych” mający na celu promocję oraz wdrażanie opłacalnych energetycznie rozwiązań produkcyjnych dla poszczególnych sektorów przemysłu poprzez zintegrowanie ze sobą poszczególnych aspektów produkcji.

W latach 2003–2004 Norwegia wzięła ponadto udział w programie tworzenia planu działań dla zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii. W ramach projektu dokonano analizy stanu rynków odnawialnych źródeł energii oraz przygotowano propozycje zmian legislacyjnych w celu poprawy ich funkcjonowania.

Innym ważnym partnerem Polski w obszarze polityki ekologicznej jest Szwajcaria. Współpraca polsko-szwajcarska w zakresie ochrony środowiska jest realizowana na podstawie podpisanej na początku 2007 roku Umowy między Radą Federalną Szwajcarii a Rządem Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie Implementacji Programu Szwajcarsko-Polskiej Współpracy na Rzecz Redukcji Ekonomicznych i Społecznych Dysproporcji w Ramach Rozszerzonej Unii Europejskiej⁶.

W ramach porozumienia strona szwajcarska zadeklarowała przekazanie następujących środków na realizację poszczególnych celów:

- 117 mln CHF na ochronę środowiska i infrastrukturę (zrealizowane zostaną projekty o wartości 15 mln CHF każdy z zakresu gospodarki wodno-ściekowej oraz zarządzania odpadami oraz projekty o wartości 10 mln CHF każdy mające na celu wzrost wydajności energetycznej i redukcję emisji gazów cieplarnianych poprzez wprowadzenie systemów opartych na odnawialnych źródłach energii oraz zmniejszenie emisji z elektrowni termalnych i lokalnych systemów grzewczych);
- 5 mln CHF na poprawę stanu środowiska poprzez wzmocnienie monitoringu i usprawnienie systemu przepływu informacji środowiskowych,
- 10 mln CHF na ochronę bioróżnorodności oraz transgraniczne inicjatywy środowiskowe, m.in. wzrost stopnia ochrony przyrody, rozwój ekoturystyki i infrastruktury informacyjnej oraz wdrażanie konwencji karpackiej;
- część z sumy 10 mln CHF na promocję ekologicznych form produkcji;
- 40 mln CHF na ochronę zdrowia (zapobieganie chorobom zakaźnym, współpracę z organizacjami pozarządowymi, narodowe kampanie przeciw AIDS, alkoholizmowi, paleniu papierosów, zapaleniu płuc, programy edukacyjne oraz wzrost poziomu kwalifikacji zawodowych personelu medycznego).

⁶ Treść umowy ze Szwajcarią dostępna jest w Ministerstwie Gospodarki.

Szwajcaria podjęła ponadto współpracę z Krajową Agencją Poszanowania Energii. W latach 2002–2004 kraj ten uczestniczył w projekcie „INVESTIMMO – Narzędzie wspomagające decyzje w długoterminowych strategiach dotyczących wydajności inwestycyjnej w zarządzaniu i termomodernizacji budynków”. Celem programu było opracowanie nowego sposobu organizacji procesu utrzymania i renowacji budynków w oparciu o wykorzystanie długoterminowych strategii finansowych uwzględniających wyzwania ekologiczne oraz optymalne wykorzystanie surowców dla poprawy warunków mieszkalnych. W latach 2002–2005 wraz z Norwegią strona szwajcarska brała udział we wspomnianym wcześniej projekcie „Bezpieczeństwo i niezawodność produktów, systemów i obiektów przemysłowych”⁷. Ponadto w 2007 roku szwajcarska firma Windfarmer będzie współfinansować projekt budowy elektrowni wiatrowej w Zajączkowie pod Szczecinem (udział Szwajcarii wyniesie 10% wartości inwestycji)⁸.

Do grona pozaeuropejskich partnerów Polski należą Stany Zjednoczone Ameryki. 16 maja 1995 roku w Waszyngtonie zostało podpisane Porozumienie między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Agencją Ochrony Środowiska Stanów Zjednoczonych Ameryki o współpracy w zakresie ochrony środowiska. W ramach współpracy z Agencją Ochrony Środowiska USA (USA EPA) w latach 1995–1999 podjęto szereg działań w takich obszarach tematycznych, jak: poprawa jakości powietrza w aglomeracjach miejskich poprzez wdrażanie programu redukcji zanieczyszczeń komunikacyjnych, walka z obszarowym zanieczyszczeniem zasobów wodnych, unieszkodliwianie niebezpiecznych odpadów, reagowanie na nadzwyczajne zagrożenia, skuteczne egzekwowanie prawa ochrony środowiska, wdrażanie programu działań środowiskowych oraz międzynarodowa współpraca w ramach systemu ocen oddziaływania na środowisko.

We wrześniu 1999 roku w Warszawie zostało podpisane Porozumienie między Ministerstwem Środowiska Rzeczypospolitej Polskiej a Agencją Międzynarodowego Rozwoju USA w sprawie złagodzenia zmian klimatu. Strona amerykańska przyznała Polsce wypłaconą w trzech transzach kwotę 5 mln USD na wsparcie programu politycznych i instytucjonalnych reform w celu złagodzenia zmian klimatu. Pozyskane środki finansowe przeznaczono głównie na komputerowe i programowe wyposażenie następujących projektów:

⁷ Informacje o szwajcarskim udziale w programach Krajowej Agencji Poszanowania Energii dostępne są na stronie www.kape.gov.pl

⁸ Informacja o inwestycji firmy Windfarmer dostępna jest na stronie JETRO (Japan External Trade Organization) www.jetro.go.jp/poland

- budowa elektrociepłowni gazowej w Siedlcach,
- wdrożenie systemu segregacji odpadów komunalnych oraz rozbudowa i rekultywacja składowiska w Nowym Sączu – Zabełczu,
- system ciepłowni geotermalnych Podhala,
- Elektrociepłownia Skawina,
- Krajowe Centrum Inwentaryzacji Emisji.

Od 2000 roku polsko-amerykańska współpraca została w dużym stopniu ograniczona ze względu na redukcję finansowej pomocy dla naszego kraju, wzrost zainteresowania USA obszarem Europy Wschodniej, głównie państwami byłego ZSRR, a co za tym idzie skierowaniem wsparcia finansowo-techniczno-administracyjnego na tamte tereny. Obecnie wspólne kontakty prowadzą się do kurtuazyjnych spotkań. We wrześniu 2004 roku Agencja Ochrony Środowiska USA zorganizowała szkolenie dla przedstawicieli Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska dotyczące zwalczania przestępstw wobec środowiska naturalnego.

Stronie polskiej zależy na zapoznaniu się z doświadczeniami Agencji w zakresie energetyki odnawialnej oraz zacieśnieniu współpracy na polu ochrony przyrody i ekonomicznie efektywnej redukcji emisji do atmosfery.

Dużym stopniem intensywności charakteryzuje się polsko-kanadyjska kooperacja. 2 września 1994 roku w Ottawie podpisano na okres 10 lat Porozumienie między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Departamentem Środowiska Kanady i Departamentem Przemysłu Kanady o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, w ramach którego zrealizowano wiele projektów z zakresu wytwarzania energii w małych hydroelektrowniach, wdrażania systemu ocen oddziaływania na środowisko, unieszkodliwiania niebezpiecznych odpadów oraz prowadzenia optymalnej gospodarki wodno-ściekowej. Umowa wygasła 2 września 2004 roku. W oparciu o podpisany w czerwcu 2000 roku Aneks do Porozumienia o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska w sprawie Joint Implementation (Wspólnego Wdrażania) zrealizowano projekt budowy małych elektrowni wodnych na Górnym Odrze, będący częścią programu wykorzystania energii odnawialnych. W kwietniu 2004 roku strona polska zaproponowała przedłużenie wygasającej umowy, jednakże przedstawiciele Kanady nie wyrazili na to zgody i zdecydowali o przedłużeniu porozumienia na podstawie wymiany not dyplomatycznych z możliwością dokonywania jego zmian. Po przeprowadzeniu odpowiednich procedur porozumienie przedłużono na okres 10 lat, jednocześnie wprowadzając do samego Porozumienia, jak i do Aneksu poprawki. Nowy Aneks dotyczy problematyki wykorzystania wspólnych wdrożeń i handlu pozwoleniami na emisję podczas realizacji

projektów na rzecz redukcji gazów cieplarnianych oraz wypełnienia założeń Ramowej Konwencji ONZ w sprawie zmian klimatu i Protokołu z Kioto.

Obecnie oba państwa planują zacieśnienie współpracy w zakresie energetyki, w tym stosowania odnawialnych źródeł energii.

Ważnym azjatyckim partnerem naszego kraju w zakresie ochrony środowiska jest Japonia. Współpraca między obu stronami realizowana jest głównie w ramach powołanego przez rządy obu państw Polsko-Japońskiego Centrum Efektywności Energetycznej⁹. Celem tej organizacji jest transfer japońskich technologii, prowadzenie szkoleń dla Audytorów Energetycznych, rozpowszechnianie informacji na temat wzrostu wydajności energetycznej, a także prowadzenie konsultacji dla polskich przedsiębiorstw w zakresie wprowadzania energooszczędnych technologii. W latach 2005–2006 Polsko-Japońskie Centrum Efektywności Energetycznej zorganizowało cykl szkoleń w zakresie efektywnego zarządzania energią w przemyśle oraz efektywnej eksploatacji i modernizacji sieci ciepłowniczej. Działalność Centrum nadzorowana jest przez Ministerstwo Gospodarki.

Na uwagę zasługuje również działalność stworzonej w 1958 roku przez rząd Japonii Japońskiej Organizacji Handlu Zagranicznego JETRO (Japan External Trade Organization). Celem działalności warszawskiego oddziału organizacji jest umacnianie wzajemnych kontaktów gospodarczych oraz przepływ informacji ekonomicznych między obu krajami. JETRO Warszawa zajmuje się w dużej mierze promocją japońskich inwestycji w Polsce, także w obszarze polityki ekologicznej¹⁰. Jednym z najważniejszych japońskich przedsięwzięć ekologicznych w Polsce jest planowana przez koncern Mitsui budowa elektrowni wiatrowej w Zajączkowie pod Szczecinem (m.in. we współpracy ze Szwajcarią). Pochodząca z tejże elektrowni energia za rok trafi do zakładów przemysłowych i budynków mieszkalnych. Koszt inwestycji szacuje się na ok. 70 mln EUR. Planowana jest budowa 24 wiatraków o łącznej mocy 48 megawatów, dostarczających ok. 107 gigawatogodzin energii rocznie. Udział koncernu Mitsui w inwestycji wyniesie 45%. Organizacja JETRO jest również częstym gościem targów ekologicznych oraz organizatorem konferencji dotyczących japońskiej branży ekologicznej.

Mniejszym stopniem zaawansowania charakteryzuje się współpraca Polski z Chinami, zapoczątkowana w 1996 roku. 2 grudnia tegoż roku w Pekinie została podpisana Umowa o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska

⁹ Informacje nt. Polsko-Japońskiego Centrum Efektywności Energetycznej dostępne są na stronie www.pjcee.pl i www.kape.gov.pl

¹⁰ Informacje o JETRO Warszawa dostępne są na stronie www.jetro.go.jp/poland

między Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa Rzeczypospolitej Polskiej a Krajową Agencją Ochrony Środowiska Chińskiej Republiki Ludowej (NEPA ChRL), w ramach której realizowano Programy Współpracy w tym obszarze. Wzajemne kontakty w dużej mierze sprowadzają się do przekazywania chińskim partnerom polskich doświadczeń. Przedmiotem szczególnych zainteresowań strony chińskiej są takie kwestie, jak: działanie funduszy ekologicznych, system finansowania ochrony środowiska w Polsce, współpraca naszego kraju z zagranicznymi instytucjami finansowymi, polskie osiągnięcia w zakresie ochrony powietrza i zasobów wodnych, oczyszczania ścieków oraz sposobów zapobiegania powodziom.

W 2000 roku rząd RP udzielił chińskiemu rządowi kredytu w wysokości 85 000 mln USD na sfinansowanie w Chinach inwestycji o charakterze proekologicznym. Pożyczkę przeznaczono na sfinansowanie całości kontraktów na dostawy z Polski do Chin maszyn, urządzeń i materiałów wyprodukowanych w Polsce, a także usług i technologii proekologicznych.

W najbliższej perspektywie Polska i Chiny planują zintensyfikować współpracę w zakresie gospodarki leśnej poprzez udział naszego kraju w realizacji programu zwiększenia stopnia zalesienia Chin, wdrożenie nowoczesnych technologii w leśnictwie oraz zapoczątkowanie współpracy przemysłu drzewnego obu państw. Planowana jest również szeroko zakrojona współpraca w zakresie gospodarki wodnej poprzez realizację wspólnych inicjatyw i projektów.

Jako niski należy określić poziom współpracy polsko-irańskiej. 10 października 2002 roku podpisano w Teheranie Porozumienie między Ministrem Środowiska Rzeczypospolitej Polskiej a Urzędem Ochrony Środowiska Islamskiej Republiki Iranu o współpracy w dziedzinie ochrony środowiska, głównie w zakresie funkcjonowania instrumentów ekonomicznych w ochronie środowiska, stosowania najlepszych technik i technologii, działania systemu ocen oddziaływania na środowisko, gospodarki leśnej i wodnej oraz ochrony zasobów przyrodniczych. Do chwili obecnej współpraca ta sprowadza się w przeważającej części do spotkań ekspertów oraz wymiany doświadczeń. W ramach podpisanego w lipcu 2003 roku programu współpracy niespełna rok później polskie Ministerstwo Środowiska zorganizowało dwutygodniowe szkolenie dla dyrektorów irańskich parków narodowych.

Perspektywiczna wydaje się być współpraca Polski z Marokiem. Kontakty z tym państwem reguluje Umowa o współpracy między Ministrem Środowiska Rzeczypospolitej Polskiej i Sekretariatem do spraw Środowiska Królestwa Maroka w dziedzinie ochrony środowiska, podpisana w maju 2000 roku w Rabacie. Choć współpraca w takich działach, jak: gospodarka zasobami

wody pitnej, system finansowania projektów środowiskowych czy przemysł wydobywczy nie została do tej pory zrealizowana, strona polska uważa przyszłą kooperację w tych obszarach za szansę zaistnienia polskich firm na marokańskim rynku.

Współpraca Polski z państwami nienależącymi do Unii Europejskiej, podobnie jak z członkami tego ugrupowania stanowi dla naszego kraju niepowtarzalną szansę na modernizację gospodarki przy zachowaniu wysokiego poziomu ochrony środowiska oraz poprawę standardu życia obywateli. Możliwość zapoznania się z doświadczeniami innych państw w zakresie działalności proekologicznej nie tylko stanowi okazję do poprawy jakości stanu środowiska w naszym kraju, ale również przyczyni się do wzrostu poziomu ochrony światowego dziedzictwa przyrodniczego.

BIBLIOGRAFIA

Materiały niepublikowane Ministerstwa Środowiska dotyczące umów dwustronnych w zakresie ochrony środowiska.

Przegląd realizacji przez Polskę konwencji międzynarodowych oraz umów i porozumień wielostronnych i dwustronnych w zakresie ochrony środowiska udostępniony przez Ministerstwo Środowiska.

Strony internetowe:

- Japan External Trade Organization www.jetro.go.jp/poland
- Krajowa Agencja Poszanowania Energii www.kape.gov.pl
- Ministerstwo Środowiska www.mos.gov.pl
- Polsko-Japońskie Centrum Efektywności Energetycznej www.pjcee.pl

STRESZCZENIE

Cel artykułu stanowi analiza stopnia zaawansowania współpracy Polski z poszczególnymi państwami nienależącymi do Unii Europejskiej w zakresie ochrony środowiska oraz jej wpływ na poprawę standardów środowiskowych i modernizację polskiej gospodarki w kierunku proekologicznym.

Bazę źródłową stanowią niepublikowane materiały Ministerstwa Środowiska oraz Ministerstwa Gospodarki dotyczące dwustronnych umów między Polską i jej zagranicznymi partnerami we wspomnianej dziedzinie i wyników realizacji tejże współpracy, a także informacje udostępnione przez Krajową Agencję Poszanowania Energii.

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż dzięki znacznemu wsparciu finansowemu i technologicznemu udzielonemu, m.in. przez takie państwa, jak Norwegia, Szwajcaria czy Japonia, nasz kraj uzyskał niepowtarzalną szansę na modernizację gospodarki przy zachowaniu wysokich standardów środowiskowych, nie pozostając jedynie beneficjentem pomocy, lecz równocześnie pogłębiając sąsiedzką współpracę z Rosją i Ukrainą oraz dzieląc się swoimi doświadczeniami z pozostałymi partnerami, w szczególności Republiką Mołdowy i Iranem.

SUMMARY

The article is aimed at analyzing the level of advancement of the co-operation of Poland with individual non-European Union countries in the field of environment protection and its influence on the improvement of environmental standards and pro-ecological modernization of the Polish economy.

The resources are unpublished materials of the Ministry of Environment and the Ministry of Economy referring to bilateral agreements between Poland and its foreign partners in the above-mentioned field and the results of that co-operation, as well as information made available by the Polish National Energy Conservation Agency.

The conducted analysis shows that thanks to the substantial financial and technological support provided by such countries as Norway, Switzerland and Japan our country was given a unique chance to modernize the economy and maintain high environmental standards not only as a beneficiary of that aid but also as a country deepening neighborhood co-operation with Russia and Ukraine, and sharing its experiences with other partners, especially Moldova and Iran.